

tens, quod nullo flatu Sancti Spiritus diriguntur. Et ideo hec pavis, amissio vere fidei gubernaculo, dominantibus adversis spiritibus, in nau-

fragium mortis exterme demeratur, que gubernari a Christo Domino non meretur, sicut preda demonibus et gehenna. *

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ex clade Sennacherib assurgit et volat de more ad excidium orbis in fine saeculi, ut ex Assyriorum clade discant omnes impi, quanta eis strages obvenientia sit in die iudicii, si eorum sceleris imitantur, nec resipiscant. Hursum, vers. 5, alium excidium orbis typum proponit, scilicet excidium Idumaeorum; tunc enim similiter, immo majori supplicio plectentur omnes reprobati, quo olim Idumei, scilicet igne, pice et sulphure, ut ait vers. 9, et desolatione perpetua, ut ibi habent onocentauri, fauni, lamiae, etc., uti ait vers. 11 et seq.

1. Accedite, Gentes, et audite; et populi, attendite: audiat terra, et plenitudo ejus orbis, et omne germen ejus. 2. Quia indignatio Domini super omnes Gentes, et furor super universam militiam eorum: interfecit eos, et dedit eos in occisionem. 3. Interfecti eorum projectentur, et de cadaveribus eorum ascendat fester: tabescunt montes a sanguine eorum. 4. Et tabescet omnis militia colorum, et complicabuntur sicut liber celi: et omnis militia eorum defluat, sicut defluit folium de vinea et de fructu. 5. Quoniam inebriatoris est in celo gladius meus: ecce super Idumaeum descendet, et super populum interfectionis mea, ad iudicium. 6. Gladius Domini repletus est sanguine, introrsus est adipe, de sanguine agnorum et hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, et interfectio magna in terra Edom. 7. Et descendenter unicorns cum eis, et tauri cum potentibus: inebrabit terra eorum sanguinem, et humus eorum adipe pinguium: 8. quia dies ultionis Domini, annus retributionum iudicij Sion. 9. Et convertentur torrentes ejus in picem, et humus ejus in sulphur: et erit terra ejus in picem ardente. 10. Nocte et die non extinguetur, in semiperpetuo ascendit fumus ejus: generationes in generationem desolabitur, in secula seculorum non erit transiens per eam. 11. Et possidebunt illam onocentauri et ericius: ibis et corvus habitabunt in ea: et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, et perpendicularis in desolationem. 12. Nobiles ejus non erunt ibi: regem potius invocabunt, et omnes principes ejus erunt in nihilum. 13. Et orientur in dominibus ejus spinae, et urticae, et palpires in munitionibus ejus: et erit cubile draconum, et pascua struthionum. 14. Et occurserunt dæmonia onocentauri, et pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubavit lamia, et inventit sibi requiem. 15. Ibi habuit foveam ericus, et enutriti catulos, et circumfodit, et fovi in umbra ejus: ille congregati sunt milvi, alter ad alterum. 16. Requirite diligenter in libro Domini, et legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quasivit: quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, et spiritus ejus ipse congregavit ea. 17. Et ipse misit eis sortem, et manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam, in generationem et generationem habitabunt in ea (I).

1. ACCEDITE, GENTES, ET AUDITE.—Hugo, Lyranus et Castrinus ex Theodoreto et Origene, haec omnia ad excidium Iudee referunt; nam vers. 8 dicitur:

(1) Cum Cornelio, ex clade Sennacherib, Issiam ad excidium orbis in fine saeculi assurgero existimamus; nam illuc in contrarium asservat Forcarius, qui prius hujus capituli partem de ultima desolatione Iudee intelligenda censet, non putamus quod ad narrandum vel Iudee vel

« Annus retributionum iudicij Sion.» Verum obstant hic ipsa verba: sicut enim: « Indignatio Domini super omnes Gentes; » et: « Audiat terra

Idumæorum vastationem, hoc sollemniter exordio quo omne omnino gentes compellat, unus faciet Propheta, nec per omnes orbis terrarum gentes (vers. 2) indignationem Domini effundendam esse prementiasset. Quid si in sensu proximiiori de aliquibus gentibus speciatum in quatuor

et plenitudo ejus: orbis, et omne germen ejus. *

Dico ergo Prophetam logum ne extremo iudicio et consummatione seculi; tunc enim omnes gentes interibunt. Ha S. Hieronymus, Cyrilus, Procopius, et S. Augustinus, lib. XIII Confess, cap. xv, et Eusebius, lib. XI De Propag. Evangelii, cap. De innovatione mundi; ubi additum Platonom hunc Isaie locum in sua scripta transtulisse.

2. INTERFECIT EOS, — omnes gentes, partim per ignem conflagrationis mundi, partim per plagas illi previas.

3. ET DE CADAVERIBUS EORUM ASCENDET FESTOR.—Alludit ad cadaveria Assyriorum casorum ab Angelo, que computuruerant et feceruerunt. Talia quoque erunt in fine mundi partim in præliis, partim alijs a Deo cassa.

prioribus versibus questio est, saltem illas omnium gentium in quæ gravissima Deus animadversus est, figuram foisse, admittendum est.

Quam vero Idumæorum historica tempora, secunda scripta pars (5-17) respiciat hanc factu est definire. Ex his storia constat Assarhadonem, Sennacherib successorem, Idumæum devastasse (lib. Paralip. xxiii, 14); Belofermen omnes ejus urbem expugnasse (Judith, 11, 14); Judah Machabeum ibidem omnino, viginti milibus homines interfecit, subiugasse (I Machab. vi). Insper, his adiutor temporibus isto regio, ut supra (cap. xx) notavimus, vasta et horrida solitudine equata, in qua solommudo errantiorum Arabum torbas obvias habet, qui nullas stabiles sedes incolunt, et qui nonni ex viatorum spolis quasi deprendantur, vivunt.

Porro D. Calmetus hic agi de bello contra Idumæos, in penumbram citatitudinis eorum erga I das, sui Assarhadone acto, istudque bellum longa diversum esset ab illi que Andias (capite 1) et Jeremias (capite xix) ratificanti sunt, ut nonni post expugnationem dirumptam per Nabuchodonosor, seu Hierosolymam, evenerunt existimat.

Rosenmiller et contra vastationem terre Edomiticæ a Nabuchodonosore ubita hoc carmine depinxerunt, vix dubium eventum esse existimat conferunt Adelio, Jerome et Ezechiel (xxv, 12 et seqq.) vaticina: « Hinc, at, sponte sequitur, postea, quicunque ille fuerit, vel Jeremias vel Ezechielis coquum fuisset. » Administrat, si licet, ejus sententia: sed nonni non videt quam falsa, immo insula et orthodoxæ interpretatione contraria sunt quæ inde edictum consecutaria; ac si essem absolute eventus quo predictum perdidit Aladias, Jeremias, Ezechiel, et Ioseph Isaias, divino spiritu afflatus, longe autem vanitatem non potuerit, quin supra dictis prophetis coepit facere.

Primo igitur, excitatur attentione per apostrophem ad omnes orbis terrarum gentes, vers. 1.

Secundo, denunciatur Domus in omnes populos iracundia exarsus, gravissime in illis esse animadversum, per generalis hominum stragam, et perturbariis siderum immutacionem, 2-4.

Tertio, describatur sumpta ex lichenis figura et vindicta, prima, per eadem eorumdem, velet destinatum victimarum, editum, 5-8; secunda, per incendia et exusionem habitacionibus immisum, quibus devastated fore Idumæorum terram indicat, ac si esset terra pice et sulphuris, que perpetuo igne alijs, 9, 10; tertio, per terram in horrida et bestiis rotundum solitaris infesta solidatio redactam, 11-15.

Quarto, confirmatur propheta provocations ad exercitum cum dictis consensum, et a Deo secundum partes quilibet assignatas jam constitutum, 16, 17.

TALESSENT MONTES A SANGUINE EORUM, — q. d. Tanta erit casorum copia, ut ex eorum zutredane, sanie et tabo, montes quoque tabam contrahant. *

Secundo, q. d. Tot cedentur, tantus fundetur sanguis, ut montes sanguine solvantur et defluant. Unde Vatablus et alii vertunt, pro crux montes colliquescent. Est hyperbole.

Tertio, Sanchez, « Montes, » ait, id est principes: aque ac plebeij Jacobini insepiuti, et tabescunt ac patrescent voluntati in sanguine eorum, id est sanguis Hebrei enim idem habent pronomen recrucium et absolutum.

4. TABESCET OMNIS MILITIA COLORUM, — « Militia » sive milites « cœli » sunt sol, luna et sidera. Primo, S. Thomas, Hugo, Vatablus, Lyranus et alii per hyperbole sic exponunt: Tanta erit calamitas, ut videatur quasi cœlum perire; tanta erit afflictio eorum temporum, ut sibi videantur homines videre cœlos, qui exensi sunt, complicari, contrahere et convolare sese, atque stellas ipsas de cœlo decidere. Simile est Ezech. xxxii, 4. Vide Canon. XXXII (2).

Secundo, S. Thomas, Lyranus et Sanchez sic exponunt, q. d. Sub Christo tabescet et peribit sicut cœli et idolatria; tunc enim ea non colent, uti ante colerunt, sed Deum et Christum: siue cadent stelle, id est dæmones, de cœlo quasi divinitatis sue, quam eis suo cultu tribuerunt indolatras. Verum hic sensus alienior videtur et mysticus; agitur enim hic de consummatione seculi.

Tertio, melius nostros Hieronymus Prado et Ezech. 1, pag. 19, in fine: « Cœli, inquit, tabescunt, id est defluunt, ut stelle, id est fulgura, de cœlo cadant; vulgi enim, cum fulgurant, videbunt sibi videare quasi stellas de cœlo cadere. »

Quarto, proposito, sol, luna et sidera sub diem judicij commovebuntur, obscurabuntur, et latum suum retrahent, ut videantur pro Dei iudicatione tabescere, liquefcere et dissolvi. Addant ali quod stelle fixe proprie ex cœlo in terram decident. Ha S. Chrysostomus, et Maldonatus in Matth. cap. xxv (qui ait: Magis Christo id affirmanti, quam Aristotelii id fieri posse neganti, as-

(1) Quemadmodum montes assiduis imbris decessant, ac veluti liqueficii aquarum deflexi, ita tandem sanguinis effundente, ut dilacerent montes. (Forcarius et Rosenmiller.)

(2) Quæ verba Grotius ita explicit: « Aer ipso ex sanguine et tabo attracto obducetur turpulus nebulis, et quidam tam crassis, ut siderum conspicuum admittant. » Sed rectius meo iudicio Virtinga: Metaphora plane est poetica, despiciunt a populari prejudicio, quo cœli illi suprini, in quibus astris superiori ut *gemmae* fulgent, adiunguntur esse substantia non fluida et mobiles, sed coacte et consistentes, veluti *crystallinae*, in qua sidera certa lege et ordine, instar gemmarum defixa sunt, et qui prout adiuto ignis vel aliqua alia materia naturæ sua contraria possint liquefcere, dissolvi, et tabi inviar diffringere. *

sentior), et Sibylla apud S. Augustinum, lib. XVIII
De Civitate, cap. XXII :

*Eripitur, sit, solis iubar, et chorus interit astris :
Solvetur colum, lucaris splendor oblitus.*

Ex qua Ovidius, lib. I *Metamorphos.*, ita canit :

*Esse quoque in fatis reminiscitur auro tempus,
Quo mare, quo telus, correptaque regia osca
Ardeat, et mundi moles operas laboreat.*

Hoc est quod ait Christus, *Math. cap. xxiv*, 29 :

« Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum; et stellari cadent de celo; » et Joannes, *Apo. vi*, 12, hisdem verbis utitur, quibus Isaías hic, iuxta Septuagintam : « Sol, inquit, factus est niger tanquam saccus cibicinus; et luna tota facta est sicut sanguis; et stellae de celo cediderunt super terram, sicut fucus emitti grossos suos cum vento magno moverunt; et colum recessit sicut liber involutus; » et cap. viii, 12 : « Et percosus es tertia pars solis, et tercia pars luna, et tercia pars stellarum; ita ut obscuraretur tercia pars eorum, et diei non luceret pars tercia. »

Symbolice, aliqui apud S. Hieronymum per stellas accipiunt demones qui versantur in aere, ut tentent homines, qui e celo, id est ex aere hoc, ruerint in infernum in die iudicii. De his enī vero dicunt id quod sequitur : « Quia inchoatus est in celo gladius meus. »

COMPLICABUNTUR SICUT LIBER COELI. — Alludit ad veterum libros, qui non erant per folia distributi, ut nostri, sed erant una charta vel membrana ex variis consuta, quan convolevabant circa cylindrum, ut nos convolvinus chartas geographicas. Cum enim eos legere volebant, evoluebant eam et explabant; finita vero lectio, eam rursum convolebant : hō enim ipsis erat id quod nobis est claudere librum. Vidi tales duo Pentateuchi liros vestitos, hebreas scriptos in Bibliotheca Vaticanae. quorum charta est pellis, sive pergamenta, s crudia et pilosa (t).

Jam a celo complicabuntur, *primo*, quia Edheci, inquit S. Thomas et Lyranus, in celis ita turbulis, et quasi complicatis et convolutis, non poterunt amplius legere, nec praedicere futuros rerum eventus, *q. d.* Non dividunt amplius ex astris et colis, quasi ex libro prognostico.

Secundo, Dionysius Carthusianus, *q. d.* Non poterunt amplius introitus in regnum celorum, sed clausa erit janua.

Tertie et genuine, *q. d.* Sicut liber veterum cylindro' complicatus et involutus, absconsis litteris legi non poterat : ita colum ejusque stellarum.

(1) Metaphora, *convolevunt instar librī, collī*, desumpta est ab ea specie celorum, qui dicuntur *υπέρι*, expandunt, vid. *Genes. i*, 8; *Psalm. cxv*, 8; *Ioseph. xi*, 32. Ut autem libri, hō est volumen in longum expansa, circiter aliqdū ligatum convoluta videtur velut disparere, et colum, cocta tempestate, contrahitur in nubes et atrocem.

(Rossmüller.)

quasi littere abscondentur atris nubibus et obscurabuntur, ut videri non possint, perinde ac si colum esset complectum et convolutum; immo ac si colum evanisset, et in alium mundum recessisset, ut ait S. Joannes *Apo. vi*. Sic ut enim celorum creatio per pellem sea tabernacula extensum (ut *Psalm. cm* : « Extendens colum sicut pellēm. » significatur : sic ejus obscuratio, que moralis quedam dissolutio est, i. mutar per pellem et volumen complicatum, inquit Sanchez.

Rursum, desinet notus celorum usus, motus et infinitus, sive libro uti desimus, cum cum complicamus, sive claudimus. Est enim metaplexis in verbo *complicabuntur*.

Ad haec, sicut libri, sive membrane dissimile uerae pars in se replicatur et revolvitur, sic celum fulgoribus quasi discussum in se, id est in partes diversas, revolvi et replicari videbuntur, inquit Prado, *q. d.* In fine mundi colli et astra mutabunt suos aspectus et influentias, itaque omnia perturbabuntur. Deinde fulgetris, nubis, cometis, stellaris cadentibus, aliisque meteoris ita aer commiscetur, ut colli complicari et convolvi, omniaque perturbari et confundi videantur. Ita Adamus, Pervius, in *Apo. vi*, et postea Scholasticus, qui cum S. Augustino, lib. XXIX *De Civit. xiv*; S. Hieronymo, in *ti Isaiae*; Gregorio, lib. XVII *Moral.* cap. v, et aliis, censem celum et astra mutanda et innovanda ex e tautum secundum lucem aliasque qualitates, non autem secundum formam et substantiam. Nam, *Psalm. cxviii*, 6, dicitur Deus fundasse ea in seculi et seculi; et quia, secundum Aristotelem et Philosphos, forma colorum est incorruptibilis, itaque Aristoteles deducit ex eo, quod sit aeterna. Censem enim ipse mundum fuisse ab aeterno, ne increasum, ut nouissimi opinantur, in quo erassem unum clarum est.

Multa tamen Patres et recentiores, qui Philosophiam exigendum volunt ad sacras Litteras, non contra, volum colum et terram peritura etiam quoad substantiam, ac metanda in aliud colum novum et aliam terram: novam. Id enim hi et alibi clarissimi dici videtur, ut *cap. li*, 6; *cap. lxv*, 17; *Apostol.* cap. vi, 14, et *cap. xxi*, 1; *Ecclesi. cap. xlvi*, 30; *Psalm. ci*, 27; *Math. xxiv*, 33; *II Petri iii*, 7 et 12. Ubi nota sacram Scripturam longe efficacius loqui de mutatione celorum et elementorum, quam corporum beatorum in resurrectione, planeque significare longe majorum fore mutationem illorum quam horum; quia illa substantialis, hec tantum accidentalis erit. Accedit, quod colum ex abysso et aquis facti sint, ut docui *Genesis i*, 8 : ergo non sunt plene incorruptibles secundum formam, sed secundum materiam primam, secundum quam dicuntur permane in aeternum. Idipsum confirmatur ex eo quod anno 1372 visa sit nova stella in Cassiopeia, que post biennium disparuit. Plures ejusmodi

cœlis mutationes notarunt moderni astronomi; ex quibus proinde nonnulli hisce phenomenis convicii, censem celos non esse solidos et duros, sed cedere, mutari, et secati ac dividiti instar aeris; aerem tamē excellere subtilitate et prestantia; celos enim esse æthereos, non aereos, esseque ipsum æthereum. Verum hoc alterius est questionis et loci.

Rursum, cum lux naturaliter quasi profluat ex essentia celorum, tumque futura sit longe maior et nobilior, videbitur pariter, quod ex aliis forma substantiali nobilior manabit. Nam lux tanta quanta tunc erit, non est naturaliter formæ solis que jam est, ita sententia S. Chrysostomus, hom. 14 in epist. ad Roman., et post eum Theodoreus et Eusebius; Justinus, *Quest. XCVIII*; Ambrosius, lib. I *Hexaem.* cap. vi; Basilius, hom. 3 *Hexaem.*; Nyssenus, lib. II et III *Recop.*; Sibylla apud S. Augustinum, lib. XVIII *De Civit. cap. iii*, cum canit :

*Tempora torquent, vidua omnia semina mundi,
Aer, terra, lux ignis ferunt, cœli,
Cardo, dies, noctes, constiunt omnia in igne :
Et fieri species quam dissimilans rerum.
Omnia namque cadent luciseta sidera celo.*

Idem fuse docet Hieronymus Magius, lib. II *De Exsuscitate mundi*, cap. vi et vii; et Valesius, *Sacra Philosophia* cap. LXXXIX; et noster Molina, tract. *De Operæ sex diuinar.* disput. 3. Ignem enim posse agere in celos eosque corrumperem, si non naturaliter, certe divina vi et operatione concedunt omnes; nec id negari potest, cum certum sit ignem inferni eadem vi agere in demones eosque uers, qui corpora non habent, sed sunt puri spiritus. Porro quod alibi isti Scriptura, quad colli et terra in aeternum stabunt, non repugnat hinc sententia. Manebit enim eadem terra, idem sol, et iidem cœli generice; terra enim formam terre, cœli formam colorum genericam relinquent, esto species altam, emique prestantiores accipiunt. Erit enim tunc totius mundi innovatio, reformatio et recreatio.

Philosophi tamen passim, et plerique Theologi Scholastici, inter quos est Franciscus Suarez, III part., *Quest. LXIX*, art. 2, disput. 58, sect. 6, et Comimbricensis, lib. I *De Cœlo*, cap. iii, *Quest. I*, censem celos accidentaliter tantum mutandos, non substantialis, ut dixi. Unde ad hanc et similis Scripturas, que contrarium videtur dicere, tres dant responsiones. *Prima* est, quasdam autem loqui hypotheticæ et comparative, ut illud Christi: « Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. » Sensus enim esse, *q. d.* Cœli et terra transibunt, quam verba mea prætereant, et promissa mea fallant. *Secunda* est, per celos intelligere aerem. Sic enim vocantur « volucres cœli, » id est aeris. Et sic intelligent illud S. Petri, *epist. II*, cap. iii, 7: « Cœli autem qui

nunc sunt, etc., eodem verbo (quo jussu Dei aquis diluvii obruti sunt, ut precessit) repositi sunt, igni reservati in diem iudicii. » Hoc bene : verum non satis convenit hec exposito vers. 10 et 12, ubi celos opponit elementum: « Propter celos non aereos, sed sidereo intelligit. Alii enim : « Cœli magni impetu transient, elementa vero calore solventur; » et efficacius, vers. 12: « Cœli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescunt : ubi coguntur ipsi per celos accipere aereum summum; per elementa vero aereum, aquam et ignem, qui in terra vel circa terram sunt. *Tertia* est, cum subdit ibi S. Petrus et Scriptura alibi: « Novos vero celos, et novam terram secundum promissa ipsius expectamus; » hanc innovationem aiunt fore non substantiale, sed accidentalem: quia scilicet sol, luna et cœli majori luce ornabuntur, magisque resplendebunt, ut participent aliiquid de gloria Beatorum, quibus in hac vita servierunt. Utique sententia est probabilis, gravesque habet doctores: prior sacra Scriptura, posterior Philosophia Aristotelicae conformior. Ultra sit verior, alibi pertractabilior.

5. INEBRIATUS EST IN COELO GLADIUS MEUS. — Ebrietas copiam effusii sanguinis significat: sicut enim homo inebriatur multo vino, ita gladius multo sanguine quem fundit (*I*).

Primo, aliqui sic expoununt: Gladius, id est, acre supplicium, intencionis Luciferi et sociis eius apostatis, cum eos celo delurhavi: quanto magis gladius meum distractum in homines terrenos, qui mihi refeluantur? Hoc accedit expositio S. Hieronymi, qui haec accipit de gladio ire Dei, quo ipse demones ex celo hoco aero in die iudicii delurhabit in tartara.

Secundo, Lyranus et Vatablus: « In celo, » inquit, hoc est in decreto et ordinatione Dei, qui habitat in celis, *q. d.* In decreto suo stabili et immobili jam decrevit Deus gladium suum exercere in peccatores.

Tertio, ali: « In celo, » id est de celo descendit hic gladius et deserviet in Iudeam.

Quarto, Adamus: « In celo, » inquit, id est usque ad celum, *q. d.* Tanta erit uultio in fine seculi, ut etiam ad celos usque pertingat, hoc est, ut erit maxima. Sic dicitur *Psalm. xxxv*, vers. 6: « Domine, in celo, » id est usque ad celum, « misericordia tua per pertingit, *q. d.* Misericordia tua est amplissima et maxima; unde explicans subdit: « Et veritas tua usque ad nubes. »

(1) Nil frequentius apud poetas Orientales, quam ad eandis magnitudinem designandam gladium sanguine inebriatum sistere, vid. not. ad *Deuter. xxix*, 42, et Schürerum at *Habac.* iii, 9, in *Dissertat.* junct. edit. pag. 360, 361, et nostram notam ad eum locum, nec plures similes imagines ex Arabum poetis inveneris. Nisi ratione hoc versus gladius in celo iam ira divina obvias intelligendus sit, prisquam in terram denuntaretur hostium statuimus sanguine: tum apte versus sequentia gladius ille in Edomitarum terra sanguine statuimus describeretur. (Rosemüller.)

Quinto et proprio, dat Propheta hic causam, cur oculi et astra tabescant ac defluent in fine mundi : Quoniam, inquit, inebriatus est in celo gladius meus ; hoc est, quoniam in ipso celo ultio mea grassabimur usque ad satietatem, et quasi ad ebrietatem in ipsa astra, ut per hos puniam et terrefaciam peccatores in terra, qui astris et oculi abusi sunt ad sua peccata.

ECCE SUPER IDUMEA DESCENDET (gladius meus), ET SUPER POPULUM INTERFECTIUS MEE. — Hebraice, צְמִיר chermi, id est anathematizat met; Septuaginta, περιτονία, hoc est, super Idumeos neci a me destinatos, quois uitiose mæz devoti, ait Vatablus, ad judicium, ut scilicet in eos justum judicium et vindictam exerceat. Nominat præ alias Idumeos, quia hi assidui et accrimini fuerunt hostes Iudeorum, adeoque Babylonios juncti Judean exerterunt : unde ipsi quoque gravi clade et excedio a Deo per eosdem Chaldeos multati sunt, ut patet ex Abdia, et ex Jeremias, cap. XLIX, et ex Ezechiel, cap. XXV, denique ex Isaia, cap. XXI, 5, sed obiter; unde hic rursus fuisus de ea agit. Perstrigit ergo Propheta hic superficie tenus cladem et excedio Idumeos per Chaldeos : verum per illud symbolice intendit significare cladem et exiliū omnium impiorum in die iudicii : hinc enim soli convenit, quod dicitur vers. 10, quod ardebit in eternum, et in secula seculorum. De quo mox plura.

6. INCASSATUS EST (gladius Dei) ADIPE, (clarius pro Vatablo verit, et) SANGUINI AGNORUM ET SACRORUM. — Soler culter, quo jugularunt pingues oves, repleti, et quasi incassari, earum tam adipe quam sanguine : per hoc autem significat, quod heus gladio Chaldeorum transfodiunt Idumeos, ita et gladio crucis crucentur sanguine, et incassetur adipere Idumeorum. Per agnos, intelligit plebanum ; per hincos, duces et principes ; per artes, magistratus et dilectores. q. d. Nulli statu, sexu aut gradu parcer hostilis gladium, sed in omnes promiscue deservet (1).

VICTIMA ENIM DOMINI IN BOSRA. («Victima» sive sacrificium significat eudem et stragam : quia sacrificium non fit sine cede, q. d. Cadent facturus est Deus in Bosra urbe primaria Idumea, ut impios in ea per Chaldeos ererat et macet divinitate sue justitiae : unde explicans more Hebreo (quod in Psalmis frequens est) subdit : ET INTERSPECIO MAGNA IN TERRA EDOM. — Bosra metropolis Idumea, ita dicta est hebreo tum ab ubertate vindemie, ut patebit cap. LXIII, 1; tum a murorum firmitate, inquit S. Hieronymus ; unde Psal. CVI, 11, pro eo quod haec sum : «Quis deducit me in civitatem munitionis ? » hebreo est : «Quis deducit ad Bosram ? » Hinc a Bosra per methecin dicta est. Byrsa arx Carthaginis munitionis.

(1) Cades nunc sacrificiis comparatur, et si maxime nunc pro peccato flebant, in quibus adeps et sanguis Iovis cedebant, Levit. VII, (Rosenmüller.)

sima, non autem a Greco βάρη, id est corio : Carthaginenses enim orti a Phenicibus, non Graeca, sed Phenicum sive Punica lingua, que Hebrew affinis est, teste S. Augustino, locuti sunt.

Jam symbolice, per « Bosra » et « Edom » accepte totum mundum crassum, terrenum, sanguineum, et solidatum, qui in fine perficit. « Edom » enim significat rubrum, « Bosra » munatum, inquit S. Hieronymus, in ultimo cap. Joannis, licet hic alter explicit. Edom enim sive Esau inhauit sanguini et morti fratris sui Jacob. Incepit Judei per Idumeos accipiunt Romanum et Romanos, ut dixi cap. XXI, 11. Porro Arias Montanus per Bosram (que hebreo significat muniman) accept Roman Eliuscam, quia Gentium erat arx montissima. Porro invenimus interpretatione de igne Evangelico, qui corda Romanorum fide et amore Christi succedit. Fumum autem exponit de incensis fabulis, et status, idolis, fanis, post conversionem in urbem incunabula causa existit. Huc enim accept Alazar in Apocal. XIV, 11, nota. 5, qui per ignem accipit vindictam Dei, ex qua quasi fumus prodiit Dei laus et gloria : vindictam, inquit, quam Deus sumpsit de Romanis, tum infidelibus, eos ad gehennam ignes dammandi ; tum infidelibus, et S. Petri credentibus, quos igne charitatis succedit. Verum haec duplex vindicta valde dispar et contraria est ; adeoque si prior est literalis, posterior literalis, immo allegoria, esse nequit : nec enim ignis gehennæ allegorice significare potest ignem charitatis.

7. ET DESCENDERENT UNICORNES ET TACIDI GUM POTENTIUS. — *Unicornes et tauri vocat Idumeos viribus robustos, et armis validis : potentes et ad divites et honoratos, q. d. Hi omnes cadent cum imbelli plebe, descedentque ad circum. Sic Christus patientia orat, Psalm. XXI : « Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornis humiliatum meum : » unicornes vocat potentes et crudelis Pontifices, Scribus et Phariseos.*

8. ANNUS RETRIBUTIONIS JUDICII SION. — id est contra sion, inquit S. Hieronymus, Cyrilus, S. Thomas, Hugo, Adamus et Forerius. Putant enim ipsi Prophetam hic a clade Idumeorum transire ad cladem Hierosolymæ et Iudeorum futuram per Romanos. Verum melius Chaldeus, Lyranus, Vatablus, Monchanus et Sanchez, judicium Sions interpretantur judicium, id est vindictam, quam pro Sione, id est Iudeis, Deus exercet contra Idumeos : illos enim haec omnia spectant. Unde cum Vatablo sit quoque verius potest : *Annus reparationis rixæ cum Sion, id est annus quo rependet Deus talionem Idumeis, qui jugiter rixæ sunt et belligerantur cum Iudeis.*

Symbolice : *Annus retributionis judicii Sion* erit in fine mundi, quando Deus iudicabit, id est viaducibat et puniet injarias ab iniquis factas Sionis, id est Ecclesie, et Sanctis Dei electis.

9. ET CONVERTENTUR TORRENTEB EJUS (Idumeæ)

IN PECEM. — Est hyperbola, q. d. Idumea tam in torrentibus quam in campus ita desecabitur, ut inste plies et sulphuris sit arsura, ignem in eam inuicente Chaldeos ; hoc est, omnino vastabitur et crevabitur. Alludit ad Idumeam vicinam et situ et seclere et clade Sodomam, que sulphure habet solum, et igne ac sulphure coelesti confusa generat (1).

Porro symbolice significatur hic Idumeam, id est impium mundum comburendum igne conflagracionis, qui tantus erit, ut videatur ubique aero torrentes ignis, plies et sulphuris, q. d. ignis conflagrationis ex pice et sulphure confusus omnis implebit, et dannatos secum in gehennam incedendum convolvet ; non extinguetur in eternum. » Hoc enim proprio competit genitio, in proprie tantum Idumea : hoc enim in aeternum diutor arisse tantum hoc sensu, quod diu et longo tempore arsit.

Moraliter, dico hic terram, quae suis delicias fructu, homini fit in luxum, hic enim abutentur vesti in torrentibus ignis et tormentum. Ita Sodoma fertilissima ob libidinem incolarum vestra est in mare mortuum, fumans et salissimum.

41. POSSIDEBUNT EAM ONOCROTALES, ET ERICUS, ET IBS. — Est catachresis significans summam Idumea, id est mundi, vastitatem et desolationem, ut in hominibus vacua, feris, si que sint, habentia relinquant (2).

ET EXTENDERET SUPER EAM MENSURA, — q. d. Deus certo et exacto iudicio aquans demerit poenas, item certa sententia, destinatione et designatione (hinc enim est mensura) eam vastabit, et gloriam ejus annihiliabit. Hoc ergo vastatis mensura erit « perpendicularium in desolationem », id est, erit quasi linea fabrilis in terra extensa, ut iuxta cam plane desolator, radatur et solo æquator. Est metaphoræ in linea sive perpendiculari fabrorum, quia domos erigendas aut dirundatas dimicantur, ut iuxta eam præcise eas erigant vel deruant. Unde Vatablus verit, extendit super eam regulari invenitatis, et levipes vacuitatis : vel ut alii, lapides perpendicularares vanitatis. Sic Isaia, cap. XXVIII, 17,

(1) A semperioribus ascendet fumus ejus. — Solent enim incensari uribus dum manere favilla et fumus. De fume Virgilius, Encl. III, vers. 3 :

Genitum lumen fumus Nephtis Troja.

Uli Servius : « Rixæ fit brevi, fumus vero longo permanet tempore. » Scitca in Troadi.

Illi sunt illæ, ubi fumus alte

Serit in calore, nubilaque terpes

Trois hoc signe patrum videbant.

(Rosenmüller.)

(2) Onocrotalus avis (aliter pelicanus), cygnus similis, sic dicta quod collum in aqua mergens, spiransque, veluti radiis asini rotat, ſex, asinus, ἀρπάζει, crepitaculum, crepus. Hujus avis hebreum nomen פָּנָס kaat, centuris, vel centaur, evidenter sumitur ex ejus more sacculum suum in eo continetur ἔκοντα, ut suum vel pulorum fænum compescat.

dicitur : « Ponam in pondere iudicium, et justiam in mensura ; » hebreæ וְלֹא takaf, quod Noster hic verit pariter a mensura. » Sic II Reg. VIII, vers. 2, de David dicuntur : « Et percussit Moab, et mensus est eos funiculo, coeguanus terra : mensus est autem duos funiculos, unum ad occidentem, et unum ad vivificandum, » q. d. David plane humiliavit et prostravit Moabitas, adeo ut eos quasi in terra jacentes funiculo dimicari posset. Porro dnas coram fecit series, sed cum mensura justitiae et aequi principis, unam occidentem, alteram servandorum. Vide ibidem Capitulum. Vide et ea que dixi cap. XVII, vers. 2.

Pro desolationem hebreæ est וְלֹא תַּהֲבֹשׁ tohu vaboh, quæ nomine vocatur terra informis, creatâ primo die mundi, quod Noster, Genes. cap. 1, verit : « Terra autem erat inanis et vacua, » q. d. Idumea, ejusque antitypa terra redigetur in die iudicij per ignem in illam vacuitatem, nullitatem et informitatem, quam habuit initio mundi et creationis sae. Sic Virgilius ait : « Et campos ubi Troja fuit. »

Hinc videtur parum esse probabile, quod aliqui censem terram post iudicium exornandam suis plantis, arboribus, fructibus, etc., instar paradisi terrestris, ut in eo jucunde vivant parvuli sine baptismo in peccato originali mortui.

12. NOBIS EJUS NON ERUNT IM (nobiles Idumeæ occidentur, aut spoliabuntur, et abducuntur a Chaldeis, que ac ignobiles. Unde reliqua gentes excide) REGEN POTIS INVOCABENT, — id est opabunt sibi in tanta desolatione ducem, qui rebus afflictis surcecurat : sed nemo volet rem publicam perditam gubernandam capessere.

Apter Tyrrhenum ; per « regem » enim accipit Nabuchodonosor, qui vastavit Idumeam : hunc enim invocavant vici et supplicie Idumei. Primo modo in fine mundi post plagues previas extremitate, que describuntur Apoc. VIII et IX, reliqua hominum optabunt sibi regem, vel Antichristianum, vel eo occasum aliquum similem monarchiam potentissimum ; sed frustra : ipse enim cum omnibus suis principibus, id est omnis ejus fortitudine, pompa, opes et gloria ad nullum redigeretur.

Aliæ distinguunt et vertunt Hebreæ, Vatablus, Forerius et ali, sed eodem sensu jam dicto.

13. ET ORIENTUR IN DIBONIS EJUS SPINA ET URTICAE. — Ad litteram haec et sequentia vera fuerunt in Idumea vastata ; symbolice, orbe cremato, significant summam fore vastitatem.

ET PALIURUS. — Est genus spinæ et rubi, inquit Plinius, lib. XIV, cap. XIII, de quo Virgilius, eccl. V :

Cardus et spinis surgit palurus acutus.

14. ET OCCURRENT DEMONIA ONOCROTAURIS, etc. — Nota Centaurus juxta Pindarum et Plutarchum apud Gesnerum, cap. De equo, prognatos esse ex

Centauro Ixionis filio, cum equabus Magnesia congregente: hinc enim filios natos esse, qui superne patri homini, inferne matri eque similes essent. Idem Gesnerus, cap. *De asino*, ex Plutarcho, Eliano et Volaterrano, refert onocentaurum esse animal collo, pectori, mammis mulieribus, et humeris, brachis ac digitis humanis, sed dorso, lateribus et pedibus asinini, uti et colore elnereo. Verum Doctores has fabulas vulgi fama et creditudine traditis rident. Unde nota cum S. Hieronymo S. Scripturam vel Interpretum nostrum, et Septuaginta hic et alibi, subinde alludere ad fabulas Poetarum. Sic *Judith* xv., 8, alludit ad fabulam Titaniū; aut enim: «Nec filii Titan percurserunt eum (Holofernem), sed *Judith*.» Sic *Job* xlii., 14, pro cornu stibis Septuaginta verunt, corni *Amalthea* (qua fingitur esse capra Jovis). Sic hic nominat: «lamias et onocentauros.» Fabula ergo de onocentauris inde orta videtur, quod rex Thessalus jussit, ut homines equis incidentes tauros cestris percitos et fugientes longis bastis pungerent, itaque in urbem cogerent. Unde prisis rudibus hominibus res nova et insolens, scilicet vir equo aut asino insidens, una visa fuit natura, unum animal mixtum ex equo vel asino et homine, scilicet centaurus. Hinc centauri dicti sunt *άστρον κένταυρον*, id est pungere, stimulare, et taurum; centaurus ergo est qui stimulat taurum. Addit *ιππεῖς*, id est equis, fiet hippocentaurus: addit *ἴναις*, id est asinus, fiet onocentaurus. Rem hanc narrat Servius, lib. III *Georgic.*, et ex Leo Castrius, Henricus Stephanus, voce *centaurus*, et Gesnerus. Addit Servius: «Alii dunt centaurorum fabulum esse confelam, ad exprimendam humanae vite velocitatem, quia equum constat esse velocissimum.» Per onocentauros ergo hic accipi spectra talis vel demones, qui hec monstra et larvas induant, ut partim homines, partim equi vel asini esse videantur; idque ad hoc ut homines terrarent et ludificarent. Id patet ex *Vita S. Antonii* apud S. Athanasium: vidi enim Antonius quarens S. Paulum primum eremitarum in deserto bestiam pubem tenus humanam, que deinde in asinam desinebat, quam illi irridens signo crucis fugavit. Porro quod Plinius, lib. VII., cap. iii, ait se vidisse hippocentaurum in melle allatum ad Claudiu[m] Cæsarem, certum est fuisse monstrum marinum vel terrestre, partem equo, partim tauru simile, diversum a nostris hisce: unde nec ipse ejus formam exprimit (1).

Et PILOSUS CLAMABIT ALTER AD ALTERUM. — Hebrewae, vir ad proximum suum: vir, id est quisque; hebreæ enim vir significat distributionem, et pariter multitudinem. Porro pilos sunt idem demones, specie hircorum hirsuti, quos vetus

(1) Nemo hic obvertat, spectra et *καρύπατα* non existere. Nam in poetica vastitatis descriptione imagines etiam a fabulis non raro peti solent, quod etiam recte de pilos et lamis, si dubia sint animalia, dicti potest.

Faunos et Satyros dixit: unde Chaldeus verit: *Dæmones inter se colludent* (et, ut dixit cap. xiii, 21, *saltabunt*). Nota: Gaudent et assistunt choræ dæmones. Unde Constantius Clingius in *Locis Theolog.*, cap. *De Choræ*: «Choræ, ait, est circulus cuius centrum est diabolus, circumferentia omnes angelis ejus;» et Basilius hic, in cap. xiiii, tractat salutationes dicentes homines a dæmonibus. Nisi malis monstra haec esse genus simiarum cum Gesnero, aut esse animalia prognata ex incesto hominis cum capra et bestiis congressu; quale delatum fuisse Alexandri asserti. Hieronymus in *Vita S. Pauli eremiti*: licet dubitet, et merito, et animal, et demon fuerit illud alterum, quod visum est S. Antonio: nam ratione et voce humana cum eo colloquutum est, cum tamen bestiam vocet, certumque sit non fuisse hominem.

Moraliter S. Gregorius, VII *Moral.* xii: «Bracenes, ait, sunt mali, struthiones hyperite; onocentauri lubrici et elati, qui subiecti luxuriae vitii, inde cervicem originat unde humiliari debent. Pilosus clamat alter ad alterum, cum culpa praecedens subsequentem, v. g. gula libidinem, invitat.»

In CUBAVIT LAMIA. — *Lamiae* sunt dæmones scabi, vel illorum spectra, que Empuse dicuntur; unde sunt mulierum forma, que ad venerem hominem illicere feruntur, ut eos devorent: tale enim phantasma Menippum illicerent narrat Philostorus lib. IV, in *Vita Apollonii*: et harum forma peccatis fabulosa a Plutarcho, Aristophane et Eusthio describitur. Dicte sunt *lamiae*, id est guttur; vel a *Lamiae*, crudeli illa regina Pontica, que gravidaram mulierum avtos cedebat, et ex fructis inde pueros vorabat, de qua Aristotle in *Ethicis*, et Clemens Alexandrinus in *Proterotis*; aut, ut Diiodorus, Phavorinus et Suidas, a *Lamia*, regina in Asia monte apud Automolus, que cum filium amississet, per zelotypia omnes aliarum matrum filios jussit occidi. Alii *lamiae* dictas volunt quasi Janas, a lanando. Hinc lamiae vocantur larve nocturne, sive *λαγόδης*, quibus nutrices pueros terrant, quasi pueros infeste pueros vorent. Omnia autem versikelis et stultos, timidos (nam sicut amantes sibi somnia fingunt, sic et timentes) et superstitiosos omnium homines varia et inanis phantasmata, aut variæ apparitiones et dæmonum species naturali animalium generi temere annumerasse, immo effigies multæ: sicut facti pictor, qui humano capili cervicem jungit equinam. Ita de lamis sentent Strabo, Lucilius apud Lactantium et Gesnerum. Certe vox hebreæ *λαγόν* *λιτί* a *λιτί* id est nocturnum spectrum aut monstrum significat. Quocirca Chaldeus *λιτί*, *nocturnum* verit, sive noctivagam.

Secundo, *lamiae* possunt hic accipi striges et sagae, que pueros intoxicant et necant: he enim suis cœtus in his desertis agere solent. Vide nostrum Delrio in *Magicis*.

Tertio, Dionysius, Chrysostomus in *Historia Liegei*, lamias docet esse feras, facie et corpore ad umbilicum muliebri, earumque imum in draconem desinere; has mammis et sibilo homines alicere, et accidentes arripere, necare ac vorare. Ut est, lamias non modo mulieres, sed et bestias esse, vel has, vel generis simiarum, ut vulnus Gesnerus, aut alias, sive veras, sive vulgo creditas, patet *Thren.* iv., 4. «Sed et lamiae nudaverunt mammam: » id pro *lamia* hebreæ est *לָמִיָּה*, tamen, id est draco, vel quodvis sevum et immane monstrum catulos nutriendi. Ita Lyranus, Glossa, Haymo et S. Hieronymus ibi, q. d. *Jeremiæ*: Cum feris etiam truculentissimis, quales historie, fabule, aut vulgus tradit esse lamias voracious, non desit in cœtibus materia pœta; illa tamen defuit mulieribus Hiersolymitis, que pro fama etiam populis filios voravarentur. Sic hic Isaïas ait, q. d. *Orbis* hic et locus post iudicium illa erit desertus, ut ferarum tantum, dæmonum, spectrorum et larvarum habitaculum sit, aut esse possit, quo vetustas fabulosus mira forme esse credit, et nominavit onocentauros, faunos et lamias: immo soli dannati et dæmones, nunc onocentauri, nunc lamiae, nunc ericii, nunc milvi, nunc draconis formam assumentes (ut terribilis homines, presertim damnatos: ut similis forma terrene voluerunt S. Antonium, et alios Santos), habitabunt in terra, id est in gehenna, quæ iam et concava terra portio est: nam convexa et extima superficies plane deserta erit et vacua, tam hominibus quam animalibus et dæmonibus. Sic ut ergo Sancti gaudent non tantum in anima videbant Deum, sed etiam corpore videbant humanitatem gloriosam Christi: ita et dannati cruciabantur non tantum in anima, videbant tot cruciatum: sed et in corpore, videbant horrenda dæmonum spectra. Tam enim oculi corporis quam mentis vel peccarunt vel sancte asinum: per ergo est ut sume quoque habeant pomam vel premium. Hinc pictores hos monstruos dæmones larvæ bestiarum indutos, pingunt in inferno horribili forma. Id inter alios diserte docet nostre Joannese Salas in III. *Quest.* V, art. 8, tract. 2, disp. 14, sect. xiv, num. 113, idque confirmat ex *Sapient.* xvii, 4, ubi de *Egyptis* in plaga tenebrarum ait: «Personæ tristes illis apparentes pavorem illis prestatabant: » hec enim erant typus et preambulum inferni et dannatorum; et *Job* xx., 25: «Vident, et venient super eum horribiles; » et *Deuter.* xxxi., 24: «Dentes bestiarum immittant in eos, cum furore trahentum super terram, atque serpentinum. » Pari modo probablest ut Angelos in celo assumpturnos corpora speciosa ex aethere, quibus passant oculos Beatorum, ut ab eis videantur, et ore ad os loqui possint. Hoc enim videantur posse amicti, et arctissima unitate et communione, que erit inter Angelos et homines beatos, quasi concives oculi. Rursum hoc videtur merei mortificatio sensuum, et angelica vita quam

in hac vita egerunt Sancti hac spe, ut Angelorum consortio in celis fruerentur: aliqui enim sensus Beatorum nullum ex Angelis recipere gaudent, immo in nulla re cum illis communicant; itaque inter Angelos et Beatos tantum esset communicatio quoad mentem, non quoad corpus. Tertio, qui Angeli omni modo cupiunt laudare Deum: ergo non tantum mente, sed et corpore et ornato assumpto (hoo enim assumere possunt) eum laudabunt: perinde ut nos non tantum voce, sed et organis aliisque instrumentis musicis laudamus Deum. Quartio, quia Isaïas, cap. vi, videt Seraphim specie hominum in celo: similis specie Ezechiel videt Cherubim, cap. i, et S. Joannes Angelos, passim in *Apocalypsi*. Denique sepius visi sunt Angelis humana forma deferentes animas sanctas defunctorum in celum, atque sensibilem melodiam hymnosque suavissimos Deo canere sunt audit. Ille docente Salas loco citato, et S. Anselmus in *Elucidario*, ac Viguerius, cap. xvi, § 4, vers. 36. Et noster Lessinius, lib. XIII *De Divinis. Attributis* cap. xxii, num. 32, agens de die iudiciorum extremi: «Valde credibile est, inquit, Angelos omnes appetitum in corporibus splendidis: aliquo haec Christi gloria et potentia non posset videri ab impio, quemque tamem causa præcepit exhibebitur, neque externa eius majestatem (quam describere vult Scriptura, ille exercitus angere). Cum ergo innumerabilis sit Angelorum multitudo, longe latèque supremas aeris regiones undique per multa millia milliarium usque ad celos ipsos replebunt, et immensi exercitus speciem prebebunt; » et num. 134: «Valde credibile est, etiam dæmones in corporibus appetitibus: vel quia aliqui ab impio videri non possent, vel quia perficit ad Christi gloriam et impiorum confusionem, ut videantur. » De his Virgilius canit, lib. VI *Aeneis*:

Centari in foribus stabulant, Scyllæque biformes,
Et centugeminius Briareus, ac bellua Lerna
Horrendum striens, flammæque armata Chimera,
Gorgones, Harpyæque, et forma tricorpis umbras.

Similes habent alii Poetae.

Symbolice, Leo Castrius ex S. Basilio, Athanasio, Theodoreto, Ambrosius et Gregorio, per onocentauros, faunos et lamias, vita et peccata accipiunt: hec enim sunt maxima monstra et spectra, per quem homo in feras, immo in dæmonem degenerat: aut certe intelliguntur, att. ipsi dæmones monstrorum criminum suggestores, vel corundem patratores homines impi, quorum habitatulum erit Judea, immo terra tota in fine mundi, justus celum abeuntibus.

16. REQUIRERE DILIGENTER IN LIBRO DOMINI. — Hebrewae est, *recensete, supple*, mala hic recensita, aut potius animalia vel monstra jam dicta, q. d. Cum eveniet desolatio idumææ, quam hoc libro et capite descripsi, requirere ex hac propheta, num hic posita et commemorata mala et suppi-

cia, aut potius animalia, sint in ea et degant; inveneritis sana ne unum quidem deesse, q. d. Reipublica videbitur certissima et verissima me predixisse de excidio Idumeae: haec enim proprie spectant vastitatem Idumeae, sub qua intelligitut munus et oculum impiorum, in quo sub diem iudicii, ante plenum ejus excidium, haec eadem contingent.

Librum Domini vocat hanc Isaiam prophetiam dictatam a Deo. Ita S. Thomas, Hugo et Lyranus. Alii intelligent prophetiam Amos, cap. 1, et Davidis, Psalm. cxxxvi, et Balaam, Numer. xxiv, 18, qui hoc idem Idumea excidium predixere.

ALTER ALTERUM NON QUESIVIT, — q. d. Aliquod horum monstorum vel suppliciorum non defuit, ut a socio querendum esset: quia spiritus

videtis Dei haec omnia studiosae congregavit. 17. Et IPSE NISI EIS (animalibus vel monstribus) sortitur, — q. d. Deus jam dictis animalibus et monstribus divisit Idumeam, cuique dedit suam sortem, locum et mensuram, quasi proprii et perpetui ejus incolae essent futuri. Haec ergo phras significat vastitatem Idumeae diutinam fore. Unde addit: « Usque in eternum. » Vide dicta vers. 10.

Mystice S. Hieronymus, Cyrilus, Athanasius, et ex his Leo Castrius hos duos ultimos versus accipiunt de Apostoli missis ad predicandum per totum orbem. « Milius ergo, vel, ut Septuaginta, corvi, cadavera, id est vicia et peccata hominum, depascentes, sunt Apostoli. Hic sensus non est incongruus, si cum Castro et aliis accipias hoc caput de excidio Iudeae. Verum agitur hic de excidio Idumeae, non Iudeae, ut dixi.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iudei haec referunt ad restitutionem Hierosolymae, et regni Iudei, sub suo Messia, quem ipsi frustra explicant. S. Thomas et Hugo haec referunt ad redditum Iudeorum et expeditate Babylonica, et per illum censent adumbrari tetram et gloria gentium per Christum liberatarum a servitute peccati et diaboli. Verum passio Patrum, quos citabo, vers. 1, et Interpretes, haec per se et proprie accipiunt de aure Evangelii saeculo, deque coaccone et gloria gentium. Ubi nota: Soler Propheta tristibus lata subiungere. Quia ergo cap. preced. descripsit triste Idumeam, et sub ea orbis ac impiorum in fide mundi excidium; haec transit hic ad tempus Evangelii, et ad latum de Ecclesia per gentes gloriouse propaganda vaticinium; unde multa bona haec cap. per antithesis opponit malis, quae orbis intentavit cap. preced. Primo, ergo docet, quod gentes contra desertu per Christum excoelanda, fertiles sint futura instar Libani, Saron et Carmeli. Secundo, vers. 5, docet tempore Evangelii caros, surdos, claudos et mutos curandos esse, nec fore inter eos dracones et malas bestias, nec polluti. Deinde, vers. 10, att os iturus in Sion ad aeterna gaudia (1).

1. Latabitur deserta et invia, et exsultabit solitudo, et florebit quasi lumen. 2. Germinans germinabit, et exsultabit latetuta et laudans: gloria Libani data est ei: decor Carmeli, et Saron, ipsi videbunt gloriam domini, et decorem dei nostri. 3. Confortate manus dissolutas, et genua debilia roboret. 4. Dicite pusillanimis: confortamini, et nolite timere: ecce Iesus vester ultionem adducet retributionem: Deus ipse veniet, et salvabit vos. 5. Tunc apierunt oculi cecorum, et aures surdorum patibunt. 6. Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum: quia scissae sunt in deserto aquae, et torrentes in solitudine. 7. Et quae erat arida, erit in stagnum, et sicut in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci. 8. Et erit ibi semita et via, et via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, et haec erit vobis directa via, ita ut stulti non errerentur quo pacto alios stabilire. 9. erent, boso videlicet ab eo matto, 8, 4.

10. Tertio, promittuntur miracula sicut confirmata, 5, 6. Quartio, exponitur tum amplissima conversionis diffusum quanta fuerit gentibus concessa gratia, sumi et quantum malis erat sint, 7.

Quinto, commendatur accessus ad Ecclesiam celebratus, primo, a viarum sanctitate et rectitudine, 8; secundo, ab itineris securitate et libertate, 9; tertio, a termini pacificitate et immitate ab omni tristitia, 10.

Secundo, excitatur zelus in predicatoribus, et eis ap-

per eam. 9. Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam, nec inveniatur ibi: et ambulabunt qui liberati fuerint. 10. Et redempti a Domino convertentur, et venient in Sion cum laude: et letitiae sempiterna super caput eorum: gaudium et letitiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus.

4. Latabitur deserta. — Hebraice est לְתַבּוּנָה, id est latetabuntur in eis, scilicet gentibus et Idumeis, quos, cap. precedent, dixi perdendos a Deo, q. d. inter gentes infideles et Idumeos perdendos, ideoque plangentes, latetabuntur incolae deserti convertendi ad Christum, puta Gentiles fideles et Christiani. Unde clare Hebrei quoad sensum sic transferas: *Latabitur desertum et solitudo, arida quoque terra exsultabit, ut veritatem Valibus; desertum, solitudinem et terram aridam vocat Gentiliter, et Gentium regiones, q. d. Gentilites haecnam deserter a Deo, salutem, justitiam, verum religionem, et cultu Dei, fact eorum participes, et heres sanctimonie, gratiarum et gaudiu quod est in Spiritu Sancto, per Christum. Unde dabitur ei gloria Libani, id est succedit in gloriam Synagogae et Iudeorum, ut scilicet sit populus fidelis, et Ecclesia dilecta Deo. Ita S. Hieronymus, Cyrus, Theodoretus, Eusebius, lib. VI Demonst. XII; Hilarius in Psalm. LV; Justinus, Apolog. 2; Nazianzenus, orat. 4 in Julianum. Imo Eusebius, Theodoretus, Cyrus, Hilarius, hoc oraculum impletum pulum, cum Jesus venit a Galilee ad desertum Jordani, ut a Joanne baptizaretur. Adeo S. Hilarius et Justinus supra, Prosper, part. III Predict. cap. XIII; Athanasius, lib. I De Internat. Verbi, docent hunc resipexisse Christum, cum regaliter a discipulis S. Joannis: « Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? » Matth. xi, 3. Christus enim respondit eis dicens: « Euntes renuntiate Joanni quae audiatis, et vidistis: Ceci vident, claudi ambulant, » etc. Quae, hic vers. 5 et 6, futura sub Christo et a Christo Propheta predicti.*

Ruffinus et Palladius hinc litteraliter referunt ad Egyptum tempore S. Antonii, et deinceps, fideibus et monachis abundantem, et quasi luxuriantem. Audi eos: citate enim hoc Isaie loco, eum explicantes autem: « Quamvis haec de Ecclesia dicta sint, tamen in Egypti desertis haec etiam historica relatione completa sunt; ubi tante per urbem multitudines venient ad salutem, quanitas Egypti deserta protulerunt; quanit populii habentur in urbibus, tante pene habentur in desertis multitudines monachorum, ut, ubi superabundavit peccatum (idolatria), ibi superabundet et gratia, » inquit Ruffinus, lib. II De Vitis Patrum, capit. VII, et Hieronymus Fracastorius, lib. I De Sympathia, cap. xv et xix.

4. DICITE PUSILLANIMIS, — q. d. Dicite, o Apostoli! Gentibus: Ne sitis pusillanimi, ne desperatis vos pertinere ad filios Abraham: potius est deus de lapidibus suscitare filios Abraham: si credatis et obediatis Christo, eritis filii Abraham, estis filii idololatrarum, ipsisque haecnam fueritis idololatre sine Deo, sim fide, sim conscientia, formicarii, perjuri, blasphemii, etc., haec omnia ablut baptismus, facielque vos novos homines, immo angelos Dei. Hoe ergo eritis Deo, quod fuere

fidelium, hominum aquae ac popolorum; tun novarum virtutum: producet enim examina virginum, martyrum, monachorum, etc. At quis facit haec? quis deserit tam letam metamorphosis inducit? nimur idem,

Qui picturas intexit floribus horis,
Quique juhet rutilis albescere illi campis,
Et qui tellurem viola distinguat et herba.

GLORIA LIBANI DATA EST EI. — Libanus, licet a Gentibus occuparetur, perfinebat tamen ad Judaeos, ut patet Josue, cap. XIII, 6; atque ex Libano thus, cedros, pinos, et quidquid rarum ac praelucrarium erat, deferebant Hierosolymam. Libanus ergo Judeos et Synagogam significat, eque ac Saron ager Judee amoenissimus et uberrimus, ac Carmel mons ejus fertilissimus, q. d. Omnia ornamenta, opes et deliciae sacre et spirituales Synagogae et Iudeorum transferentur ad Ecclesiam et Gentes. Unde Symmachus pro Saron verit, campos, ait S. Hieronymus.

ISH VIDEBUNT GLORIAM DOMINI, — scilicet gloria miracula, gloriosos Apostolos, gloria charismata Spiritus Sancti, gloria Sacraenta, ceremonias et cultum sacrorum.

3. CONFORTATE MANUS DISSOLUTAS. — Est apostrophe ad Apostolos, ut gentes abjectas, inertes et timidas per Evangelium excient et animent ad studium fidei, salutis et honorum operum.

GENA DEBILIA ROBORATE. — In pusillanimis enim, dum metu vel pavore gravi percelluntur, gena labant et quasi luxantur, ut stent attoniti nec progrederi possint, sed titubent et vacillent. Causa est, quod timor per se, et per tristitiam concomitantem contrahit cor; quod afflignet ut se juvet, spiritus vitales ad se arrebat: unde in membris exterioribus, presertim a corde remotoribus, ut manibus, genibus, etc., sequuntur frigus, tremor, et interdum pallor, titubatio lingue, ineptitudo ad operandum, et nonnquam sibi. Ita docent Aristoteles in Problem., sect. XXVI, Quæst. VI; Macrobius, lib. VII, xi; Gelius, lib. XIX, cap. VI, et Hieronymus Fracastorius, lib. I De Sympathia, cap. xv et xix.

4. ET FLOREBUT QUASI LILIUM. — Miro enim decore floret lumen. In lilio notantur vite puritas et castitas Sanctorum in Ecclesia.

5. GERMINABIT. — Product Ecclesia novas et copiosas frondes, flores et fructus, tum novorum

Abrisham, Isaac et Jacob. Huc alludit S. Paulus ad Hebr. xi, 12. Vide ibi dicta.

ECE DEUS VESTER ULTIONEM ADDUCIT RETRIBUTIONIS — qua scilicet Christus Deus, cui Pater dedit omne iudicium, Joan. cap. v, diabolum tyrannum, qui vos haecum opprescit, expellet, et assertos in libertatem plurimum Dei. Dicit « retributio- nis, » quia diabolo par pari retribuit Deus: sicut enim ipse tyrranicus dominatus fuit Gentibus, ita jam enim severe et rigide dominatur Christus et Christiani. Simile est Psalm. LXXI, 4. Ita S. Hieronymus et alii mox citandi.

DEUS IPSE VENIT, ET SALVATOR VOS. — Hinc patet Deum vere venisse in mundum et carnem nostram, ac consequenter Christum esse Deum. Christo enim competunt sequentia: « Tunc aperient oculi cœcum, » etc., ut patet Matth. cap. xi, 5, et Math. cap. xv, 30. Ita docet S. Hieronymus, Cyrus hic, Ireneus, lib. III, xxi; Cyprianus, lib. II, Contra Judæos, cap. vii; Eusebius, lib. VI Demonstr. xxi; Athanasius, lib. De Humanitate Verbi, ultra medium; Augustinus, lib. De quinque heres. cap. vi. Similis est locus inferioris, cap. lli, 6.

Nota: Pro Deus hebraice est Elohim, id est Deus qui gubernat, providet, regit, iudicat mundum. Venit ergo Christus in mundum, ut eum quasi Elohim gubernet, curat, salvet, oppresset a diabolico tueatur et in libertatem assert. Rursus pro salvatore nos hebrei sunt קָדוֹשׁ isaschem (id est salvator vos); unde nomen Jesus, id est salvator, q. d. Venit Elohim in carnem, ut sit nolis Jesus. Si alii punctis legant קָדוֹשׁ isaschem, significabit detectabili, oblectabili vos. Jesus enim est gaudium et jubilus cordis nostri.

TUNC APERIENT OCULI CÆCORUM, — id est Gentes antea mentis oculi capti, et versantes in tenebris infidelitatis, illuminabuntur per lucem et splendorem Evangelii. Idem dicuntur fuisse sursum, ad verba et legem Dei excipiendam, jam vero audiens eam, eique obediere. Hujus rei symbolo Christus multos cœcos, surdos, claudos, etc., corporaliter illuminavit et curavit, eisque simili spiritu mens lumen, auditum et gressum restituit, ac a peccatis purgatos gratia sua donavit, ut docet S. Augustinus. Unde S. Hilarius et alii, ut dixi vers. 4, putant hanc allusione Christum, Math. xi, cum ait: « Ceci vident, claudi ambulant, » etc., de quo rursum cap. lxi, 1 (1).

TUNC SALVERE SCIGIT CÆRUS CLAUDUS. — Id est Gentiles claudicantes, id est dubio et vacillanti gressu aberrantes a via virtutis, per Christum

(1) Juxta Grotium et Rosenmuller hec nihil aliud significant quam: Tunc etiam stupidissimi intelligent ac predicabant quam favent suis Deus. Etiam præ seniori aut morte tardi alares fient, et latitum extensis motibus prodeant, et etiam infantes Del landem canent. Sed quorundam, ut bene nota Vatableus, a proprietate vocum disciderunt, cum proprie hoc impletum sit per Christum, qui hunc locum de se exponit, Matth. ii, 5, et Luc. vii, 22.

roborati et directi recta incident, in oculo salient per eam in colum.

ET APERTA ERIT LINGUA MUTORUM. — Idem in rebus terrenis et mundanis facundi, sed in rebus divinis elingues et muti, sicut disertii, disserentes magna sapientia et spiritu de gratia, de virtute, de Christo, de Deo et SS. Trinitate, de beatitudine, de aternitate, etc.

QUIA SCISSE SUNT IN DESERTO AQUE. — Et quia dat causam praecedentem, et ostendit ea non corporaliter, sed spiritualiter esse accipienda, q. d. Idecirco aperient oculi cœcum, etc., « quia in deserto, » id est in gentilitate, « scisse sunt, » hebraice, scindunt se, id est, copiose erumpunt et spargunt se aquæ, id est charismata spiritualia: « et si tamen, » id est eadem Genitilias steriles, erit in fontes aquarum, » id est, habebit fontes aquarum (id est gratiarum) salientum in vitam eternam, Ita S. Cyrilus et Theodore.

Secundo et apius, Cyrus censet et quia hic non dare causam, sed conjugere extrema, esequaque idem quod et q. d. Saliet claudus, loquuntur mutus, et erumpent in deserto aquæ: nec enim apposito his datur causa, aut dicitur: « Saliet claudus, quia scisse sunt aquæ: » quid enim faciunt aquæ ad saltum?

7. IN CUBILIBUS, IN QIBUS PRIUS DRAONES HABITANT, ORIETR VIROR CALAMI ET JUNCI. — Dixit cap. præced. in Idumea vastata et deserta habitatores onocentauri, pilosos et lamias, id est draones: hic vice versa dicit in gentilitate deserta, in quibus habitabant draones (hi enim sicut amant loca arida), exortire calamus et juncum, que non nisi loco humido, ac proinde non desertu jam, sed fertili nascentur, q. d. In urbibus et animalibus Gentilium, que erant cubilia, id est propriæ domicilia, draconum, id est demonum et vitiorum, orietr viror gracie et virtutum, ut fiant ipsa templo Spiritus Sancti. Chaldeorum sententia fuit, in homini nefari corde bestias habite. Appetus enim effrenatus, quis ratio non coeret, quin longe lateque evagetur cum sua et aliorum pernicio, bestie concurat. Hinc manavit illud eorum apophthegma: « Vas impii inhabitant bestiae terra. » Quocirca Egypti per cervum serpentes ex cavernis extrahem, significabant judicem impiorum castigantem. Id voluit Pythagoras, cum dixit animas scelerum migrare in bruta, hoc est, effici brutas ab brutis morem. Hinc orta est fabula Circos, homines in variis bellis transformantur. Unde Theocritus: « illi, inquit, quos virtus et sapientia aspergunt, non poterunt Circos pœnulis labe- factari. »

Annon S. Magdalena, cuius festo hac scribo cubicule fuit draconum, cum possessa fuit et corpore et mente a septem demoniis; sed hi a Chisto ejetur, Luce vii, quante penitentia et lacrimarum aquæ ex hoc deserto prodierunt? quantum viror charitatis, orationis, contemplacionis,

omniumque virtutum? Inveni, inquit, quem diligit anima mea: temui eum; nec dimittam. Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut motus dilectionis, dura sicut infernus simulacrum: lampades ejus, lampades ignis atque flammatur. » Nimirum ipsa hoc igne divino aca- sensa, Christo jugiter inhesit, et sedens ad pedes ejus, verbis assidue intendit: Christum docentem et predicantem ubique secuta et comitata est per Scribas et Pharisæos, usque ad crucem et mortem: ipsa cruci intrepide astitit, ipsa Christum mortuum aromatibus condidivit, ipsa a sepulcro ejus avelli non potuit: unde et prima eius resurgentem videbitur merita. Inde a Judæis in exilium missa, nutu Dei in Gallias appulit, ibique Christi fidem disseminavit: ac tandem dilecti sui amores, in monte juxta Massiliam cesserit, sequitur omnibus sanctis penitentibus exemplar statuit. Ibi enim 30 annos sine cibo et potu, in dulcibus amoris lacrymis, et iugis dilecti sui meditatione et contemplatione vixit vitam non humanam, sed angelicam: unde et ab Angelis sepius quotidie in colum subiecta, o Beata!

Angelos audire chorus alterna canentes
Carmina, corpore de carcere digna fuisti.

8. ET ERIT IN SEMITA ET VIA, — scilicet arcta, recta et sancta quæ ducit ad colum, q. d. Hoc enim deseruit, scilicet Ecclesia, non erit invenit, nec inaccessum, ut solent esse solitudines, æque ac paludes, in quibus orijunum calami et junci; sed erit via et semita arcta et recta, scilicet fidei et penitentie, quæ volentes eo deducit, eaque sancta vocabulatio: quia ducit ad Ecclesiam quæ sancta est, et inde ad colum societatemque Sanctorum, qui in eo sunt. Septuaginta vertunt, erit ^{Moralis} ^{dis. Basilius} latititia ciuitatum, scilicet animarum sanctorum, que mente et miro virtutum concentra in colum evocant. Ita S. Hieronymus et Cyrilus.

NON TRANSBIT PER EAM POLLUTUS, — q. d. Via ad Ecclesiam erit sancta, id est pura et munda: quia non transbit per eam pollutus, qui eam inquinat. Pollutum vocat Genitilem et peccatorum in sua infidelitate, aut sceleribus persistentem: hic enim non patet via ad Ecclesiam; sed tantum penitentem, qui cum respicere et converti volunt, licet pollutus sint, ac omni pollutione et sororitate in hac via per lavacrum baptismi emundantur; unde jam non pollut, sed mundata ad eam accedunt. Alludit ad templum Hierosolymitanum, cuius aditum arcebuntur politi et immundi: hoc enim templum sanctum typus erat sancte Ecclesiæ.

Inepte ergo ex hoc loco colligunt heretici, in Ecclesia non esse pollutos et peccatores, sed solos justos et sanctos, immo prædestinatos et electos; nam Propheta non dicit quod per Ecclesiam, sed quod per viam quæ recta ducit ad Ecclesiam, non

tonicas a Domino acceperunt; et paulo inferius:
« Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam
quam numerare non potui, et omnes canticiis col-
laudabant Dominum. Et in medio eorum erat ju-
venis status celsus, eminentius omnibus illis,
et singulis eorum capitibus imponebat coro-
nas. Tunc interrogavi Angelum, et dixi: Qui
sunt hi, Domine? Qui respondens dixit mihi: Ibi
sunt qui mortalem tunicum deposuerunt, et im-
mortalem sumperunt, et confessi sunt nomen
Dei: modo coronantur, et accipiunt palmas. Et
dixi Angelo: Ille juvenis, quis est, qui eis coro-
nas imponebit, et palmas in manus tradit? Et re-
spondens dixit mihi: Ipse est Filius Dei, quem in
sacculo confessi sunt. Ego autem magnificare eos
cepvi, qui fortiter pro nomine Dei steterunt. »

Et Tobias, cap. xiii, vers. 21: « Porte, ait, Je-
rusalem ex sapphoro et smaragdo edificabuntur,
et ex lapide candido et mundo omnes plateas
ejus sternentur, et per vicos ejus alleluia can-
abitur. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, et
si regnum ejus in secula seculorum existimat. »

Et Boethius, lib. III de Consol., prosa 2: « Aeter-
nitas, inquit, est interminabilis vita tota simul
et perfecta possessio. » Aeternitas ergo primo, est
interminabilis; secundo, est vitalis semperque vi-
vans; tertio, est tota simul; quarto, est perfecta
possessio vite omnisque boni. In bonis hujus
vite nihil est perfectum, multa desunt: habes
opus, habes honor, deest sanitas, deest scientia: habes
scientiam, desunt facundia et gratia. Et in con-
cilio opiparo, mox ut comedisti satoris, deest
appetitus, deest voluptas: cibo, gravari, de-
sunt vigor et alacritas animi, deest quietus men-
tis, desunt sepius locutus et honor quem postulas.
In eterna vita Beati omnibus bonis simul fru-
nuntur: possident enim opes Dei, scientiam Dei, de-
licias Dei, robur Dei, Paradisi, Angelorum et San-
ctorum omnium: et haec omnia simul habent, et
habebunt preseniam per omnem aeternitatem. An-
non ergo letitiae sempiternae super capita eorum,
gaudium et exsultationem obtinuerunt?

Quid est ergo beata aeternitas? rogemus eos
qui illam ingressi sunt, enqua-
suntur. Hic nobis, S. Petre, S. Paulie, S. Joannes, quid est aet-
ernitas beata? Eam plene et distante concipere,
et explicare, et exprimere non valorem. Quamdu-
cet fuisse? mille quingentis annis. Quantum

in ea progressi estis? viridum eam inchoavimus?
Mille quingentis anni elapsi nunquid aliiquid de
vestra aeternitate decerpserunt? non horum, non
momentum unum, ne hilum quidem, tantu' uilem
est ac si iam primum eam inchoaremus: aque
nova, aquae jacunda, aquae longa nobis accedit,
et restat voluptas aeterna. Quid est ergo aet-
ernitas vestra, tam felix, tam beata? Est abyssus
gaudiorum, est abyssus temporum, est abyssus
saeculorum: tempora nostra, gaudia nostra, sa-
ecula nostra fundo caret, finem non habent, ter-
minum et metum eorum, quantumvis sapien-
tissimi et oculatissimi sinus, pervidere non pos-
sumus, aeternitatem nostram dimetri et mensu-
rare nequimus, non est mensura qua' eam ad-
quat: regni nostri, felicitatis nostre, glorie et
letitiae nostre, non erit finis, nunquam finis,
nunquam terminus. Dic, o S. Catharina, S. Lucia,
S. Agnes, que pro castitate usque ad mortem cer-
tastis, quis ignes, equoleus, bestias superasias,
qualis et quanta sit vestra aeternitas? Dic, o S. Hiero-
nyme, S. Macari, Antoni, S. Romualde, S. Elia,
Eliose, qui 50, 60, 100 annis omnes voluntates sa-
culi abiecastis, vitam austera egistis, circuistis in
meliori, in bellissimis caprini, egentes, angusti-
ati, afflicti, quibus dignus non erat munus
quid pro tanis laboribus recipistis? quenam
est sempiterna vestra letitia? Dic, o S. Stephane,
S. Laurenti, S. Vincenti! dic, o S. Clemens Ancy-
rane et Agathangeli, qui per 28 annos continuos
equoleus, ignes, catastas, verbera, continuum
et longum martyrium fortiter et generose tolera-
stis! qualis est vestra letitia, qualis et quanta
corona aeternitatis vestre? Habuimus momentum
crucis, illud jamdui transiit et evanuit: habe-
mus nunc aeternum delectans, quod nunquam
transibit; sed semper erit hodie, semper nobis
presente. Nunc sequimur Agnum, et canimus:
« Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes;
et regnabimus in secula seculorum. Regnum
tuum, Domine, regnum omnium seculorum, et
dominatio tua in omni generatione et genera-
tione. » Cogita secula seculorum, cogita pro-
genies et generaliones omnes, cogita tempora om-
nia presentia, praeterita, futura et possibilia;
neendum et quibus aeternitatem nostram: per om-
nia haec tempora, per omnes has generaliones, per
omnia hec seculorum secula regnabimus, dei-
cubinur, triumphabimus cum Christo et Sanctis
omnibus in omni volupitate et gudio in aeternis.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Iacob prophetum suum de Sennacherib conformat historiam de eodem, qua narrat hoc capite et sequentiis ita
omnia evenisse ut ipse predixerat. Eadem recensetur, IV Reg. cap. xviii, et duobus sequentibus. Hoc
ergo capite Rabsaces a Sennacherib missus ad Ezechiam eum hortatur ut se dedat, cum non possit resistere:
neq; confidat in ope Egyptiarum, cum ipsi sint baculus arundineus; nec in ope Dei, cum ejus altaria even-
tent. Secundo, vers. 11, cum legati Ezechiae petenter a Rabsace, ut non loqueretur hebrei ad populum,
sed syriace ad legatos, persistit superbus Rabsaces, populo insultans eum ab Ezechia ad Sennacherib
traducere conatur, dicens quod Deus non possit eos tutari, sicut dii altiarum gentium eas manu Sennacherib
tutari non potuerant.*

1. Et factum est in quartodecimo anno regis Ezechii, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Iuda munitas, et cepit eas. 2. Et misit rex Assyriorum Rabsacem de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi, et stetit in aqueductu piscine superioris in via agri Fullonis. 3. Et egressus est ad eum Eliacim filius Helcias, qui erat super domum, et Sobia scriba, et Joahel filius Asaph a commentariis. 4. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiae: Hoc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista filicia, qua confiditis? 5. ant quo consilio vel fortitudine rebellare disponitis? super quem habet fiduciam, quia recessisti a me? 6. Ecce confidilis super baculus arundineum confractum istum, super Egyptum: cui si impinxerit homo, intrabit in manum ejus, et perforabit eam: sic Plataro rex Egypti omnibus qui confidunt in eo. 7. Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est, cuius abstulit Ezechias excusa et altaria, et dixit Jude et Jeru-
salem: Coram altari isto adorabitis? 8. Et nunc trade te domino, meo regi Assyriorum, et dabo tibi due millia equorum, nec poteris ex te prebtere ascensores eorum. 9. Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Egypto, in quadrigis, et in equitibus: 10. et nunc cumquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, et disperde eam. 11. Et dixit Eliacim, et Sobia, et Joahel ad Rabsacem: Loquere ad servos tuos Syria lingua: intelligimus enim: ne loquaris ad nos iudice in auribus populi, qui est super mu-
rum. 12. Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad Dominum tuum et ad te misit me Dominus meus, ut loquerer omnia verba ista; et non potius ad vires, qui sedent in muro, ut comedant stercore sua, et bibant urinam pedum surorum vobiscum? 13. Et stetit Rabsaces, et clamavit
voce magna iudei, et dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum. 14. Hic dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos. 15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Dominum, dicens: Eruerat nos Dominus, non dabuit civitas ista in manu regis Assyriorum. 16. Nolite audire Ezechiam: hac enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me, et comedite unusquisque vineam suam,
et unusquisque ficum suam: et bibite unusquisque aquam cisterne sue, 17. donec veniam,
et tollam vos ad terram, quae est ut terra vestra, terram frumenti et vini, terram panum et
vinearum. 18. Nec conturbet vos Ezechias dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii Gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum? 19. Ubi est Deus
Emath et Arphad? Ubi est Deus Sepharavim: numquid liberaverunt Samariam de manu
mea? 20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruere terram suam de manu rasa,
et eruat Dominus Jerusalem de manu mea? 21. Et siluerunt, et non responderunt ei vo-

hum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei. 22. Et ingressus est Eliacim filius Helciae, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joah filius Asaph a commentariis, ad Ezechiam scisis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis (1).

4. SUPER OMNES CIVITATES. — « Super, » id est contra: hoc enim est Hebreum γνωστόν αὐτοῖς.

MISIT REX ASSYRIORUM RABSACEN. — Bulantur Hebrei hunc Rabsacem. — Iuisse filium Isiae, ex quo quid

(1) Siquid ut cap. xxxvi ad cap. xi, interiecit historica in confirmationem prophetam contra Semnacherib, seu compendium historicum rerum memoratum dignarum sub rego Ezechie, spatium duorum aut tritum annorum complectens. Primo, historia expeditionis Semnacherib, cap. xxxvi et xxxvii. Secunda, historia morbi letalissimi Ezechie, curatio ejus miranda, et carmen eucharisticum pro recuperata valentine, cap. xxxviii. Terter, narratio de legatis a rege Babylonio Hierosolymam missis, que Ezechie restitutum valetudinem gratularentur.

Disputatur, inquit Rosenmüller, utrum Jesus hanc historiam composuerit ipse, et in hunc librum digesserit, an quis alius? Propter quidem sententia, si can in se spectes, non destituta est omni probabilitate. Cum enim prophetam passim manus admodum ad conservandam historiam temporis, ut ex exemplis Gadis, Nathani, Ahie, Iudei, liquet, et Jesus ipsi conscriperit res gestas Osiae (II Chron. xxxi, 22), veritatem esse possit, et eventus memorato dignus temporis Hispiae, in quibus ipse Jesus personam solum insignem, ab illo memoria mandatos esse. Cui sententia praeterea favere videtur locus (II Chron. xxxi, 22), Res tamen penitus perspensa, sunt quædam, que dubitate nos jacent, hanc que sequitur, particulari historicam Jesai ipsi tribuere. Primo enim illa Chronicorum loco hinc sententia non patricratorum; vide notam nostram ad librum Iosephi Jesaii inscriptionem. Deinde conferenti hanc historiam cum ea existat in libro Regum posteriora a vers. 18 cap. xviii, usque ad vers. 20 cap. xx, clarissime patet historiam hanc, ut in nostro hoc libro legitur, esse transcriptam et quidem contractam ex libro Regum. Hinc probable videtur possit, historiam libri Regum esse typum, ad quem nostra excusat sit, recessis quae videri poterant ad corpus ipsum historie minus necessaria, et necessariis tantum quod cum summa historie sufficerent, retinetur. Cum tamen inter hanc nostram, et eam que in Regum libris legitur, historiam, alia quoque haud paucæ variationes occurrant, probabiliter videtur, utramque illam esse compendium maiorum et longe ampliorum commentatoriarum, quos in historiam regum Iudeorum omni existit, testatur locus insignis. Il Reg. xx, 30: Et contra Hispida et omnia potentia ejus... scripta sunt in diuinitus commentatoris regum Judee. Ex illis magnibus commentatoris igitur, ex quibus Regum libri excepti sunt post existimam Genesim Babylonicum (nam in exsilio historia in illis narrata terminatur), et ea quoniam nos hic haecem, particula historica videtur desumpta. Illi enim qui eaticularum hanc syllogan, que a Jesaya nomen fert, digesserunt, cum videntur historiam illam ad intellectum nonnullorum que supererant Jesianorum oracula, plane necessariam esse, non ingratus posteris facturos intellexerint, si eamdem, resectis non planæ necessariis, paulo contractiores hinc transfertent. Idem hoc fecerunt et ceteri Jeremiæ oracula collegenter; subiecterunt illis notitias historicas, maxime necessarias, quæ eam non minus sepe quam haec nostre, sepe convenienter cum secundo Regum libro, et ipse cum eo ex commentariis commentatorium prolixiorum fonte hanc videtur. Hac assumpta hypothesi simili patet ratio unitationis inter nostram et Regum librum existantium. Ceterum con-

tucus sit hebraice, vers. 13, et quia alter Isiae filius reliquias vocatus est, cap. vii, 3, Jasub, quasi alius ad Assyrios transfusisset. Hanc fabellam refutavit hic S. Hieronymus et Auctor De Mirabilibus Scripturarum apud S. Augustinum, lib. II, capite xxv.

2. IN MANU GRAVI. — Id est cum comitatu magno, cum milite multo ad ostendendam potentiam Assyriorum. Licit enim Semnacherib exercitum penes se retineret, tamen misit insignem militum manum cum Rabsace ad percellendum Iudeos.

Est enallage quantitatis continua pro discreta: Ezechie cum Sancherib, II Reg. xviii, 14-16, deest in Isiae. Quod II Reg. xx, 7-8, et massa siccum, uicerit Ezechie imponeenda, legitur, in Isiae, xxviii, loco alieno, vers. 21, 32, intrusum est; nam post vers. 6 ponendum fuisset. Sunt et quepiam aliae, minoris momenti discrepancie, quae allegare opus non est; ex quibus omnibus patet, texum horum locorum adeo differe, et ita convenire, uterque ex uno communis fonte haustus esset videatur, nempe ex historia Ezechie, quam Isiae sororitur. In Paral., xxxi, 32, Sermones legatorum Sancherib, Ezechie et Isiae, et singularis circa minutis circa, impunita haec a teste coœvo, qui, ut Isiae, harum rerum ipse particeps fuit, scripta esse. Voces פָּרָעַה וְנֶצֶרְנָה, qui occurunt, non sunt Isiae reuentiores, neque etiam, si פָּרָעַה Arameop originis esset, avnum reges Arameorum et Persarum, ut patet Esther vi, 1, quo quis regi suorum facinora, merita, gestis, publicas necessitates, et quidquid regi rem minime oportaret, in pugnularibus aut regis consignaret, eique suo tempore legeret, aut in memoriam revocaret. Haec Foresius. Non ergo erat hic scriba regis: nam scriba erat Sobna, ut præcessit.

3. A COMMENTARIIS. — Valabilius verit, historiographus: Lyranus, cancellarius; hebreus est וְנֶצֶרְנָה maskir, id est commentator, memoriam recitat, qui rem in memoriem et memoriam recusat. Erat id offici reges Iudeorum et Persarum, ut patet Esther vi, 1, quo quis regi suorum facinora, merita, gestis, publicas necessitates, et quidquid regi rem minime oportaret, in pugnularibus aut regis consignaret, eique suo tempore legeret, aut in memoriam revocaret. Haec Foresius. Non ergo erat hic scriba regis: nam scriba erat Sobna, ut præcessit.

4. NEC POTERIS EX TE PREBERE ASCENSORES. — non quod Hierosolyma non esset bis mille cives, sed quod non essent bis mille equites, sicutem ut pertabat Rabsaces. Judais enim equitatus et equorum copia a Deo fuit vetita, Deut. xvii, 16. Vide ibi dicta.

5. JUDICUS UNIUS LOCI. — id est satrapus aut prefectus iuriis provincie, ut dicitur Esther, cap. iii, 4 et 20.

6. DOMINUS DIXIT AD ME: ASCEND SUPER TERRAM ISTAM, ET DISPERDE EAM. — Mentiatur superbis licentia regis. Nam Deum non voluisse per Semnacherib perdere Jerusalem, sed potius perdere ipsum Semnacherib, patet ex eventu: potuit tumulare Deus, ut Semnacherib eos invaderet, puniret et affligiret, idque vel per se, vel per prophetam Isaiam revealare. Vide Can. XXV.

7. UR COMEDANT STERCORA. — q. d. Judei a me brevi tam etiam obsidebuntur, eoque penuria rediguntur, ut cogant columbinis, quin et humitas excrementa vesici. Ita S. Hieronymus, Cytilinus, Theodoreus (1).

8. ET BIRANT URINAM PEDUM SUORUM. — Hebrei, aquam pedum suorum, Ita Hebrei modeste et honeste vocant urinam, quod ad pedes defuat: sicut aqua capituli, sunt laevynæ, Jerem. ix, 1. Sic Hebrei dicunt: Dux de inter pedes ejus, id est de genitalibus, quod Noster verit, « de femore ejus, » scilicet prodens et genitus, Genes. xlxi, 10. Ita Forerius.

9. CONFIDIS SUPER BACULUM ARUNDINEUM, — super Agyptum. Albidus ad arundines que abundant ibi in ripa Nil, q. d. Sicut arundo infirmior est, quam ut et incumbentem sustineat, ut potius numerum se apprehendens compungat et perforet: ita erit et Iudea Agyptus, ejusque copia et auxilium quod promittit.

10. NONNE IPSE EST, CUJUS ABSTULIT EZECHIAS EX CELIS? — Calumniator Rabsaces Ezechiam: vitio enim ei veritus quod erat laudi dandum; nam ex celis auferri jussaret Deus: sed forte hoc ignorabat Rabsaces. Quod si verum est, docet nos ipse, licet infidelis, idem quod Senecca, scilicet: « Deum obsequio in rebus prosperis nobis conciliandum, non criminibus irritandum, ut in adversis cum fiducia invocatus adesse velit. »

11. ER NUNC TRADE TE. — Hebrei est בְּנֵי הִתְּרוֹב, id est, ut Chaldeens, commiscere, conjungere, paciscere et iniurias, scilicet tradendo te in vassallum regi Assyriorum: ipse viciissima te das deaderunt. Nec tamen omnes, sed regi in expeditionem obediendum expugnandarum a populis veteribus minus excutiam fuisse; hinc sepe hiscunt in munitiones urbium obediendum per plures annos. Sit Samaria per triennium vim Salmanasaris sustinuit, et tantum fere temporis Hierosolymorum ursus Nobuchadnezerus doluit.

(1) Lique ut tota historia antiqua, artem urbiam per obediendum expugnandarum a populis veteribus minus excutiam fuisse; hinc sepe hiscunt in munitiones urbium obediendum per plures annos. Sit Samaria per triennium vim Salmanasaris sustinuit, et tantum fere temporis Hierosolymorum ursus Nobuchadnezerus doluit.

ut dominus tuebitur, ac traxet tibi duo milia equorum.

Vatablus verit, da obsides domino meo regi Assyrio, daboque ego tibi equorum duo milia. Forerius verit, oppignerat dominum meum: id est devici munieribus, vel obsidibus, vel te in manus eius tradendo: aut potius, depone quidquam cum domino meo, verbi gratia, ut ipse det bis mille equos ut si bis mille des ascensores, ut si concentratio inter Semnacherib et Fzechiam.

9. NEC POTERIS EX TE PREBERE ASCENSORES. — non quod Hierosolyma non esset bis mille cives, sed quod non essent bis mille equites, sicutem ut pertabat Rabsaces. Judais enim equitatus et equorum copia a Deo fuit vetita, Deut. xvii, 16. Vide ibi dicta.

10. JUDICUS UNIUS LOCI. — id est satrapus aut prefectus iuriis provincie, ut dicitur Esther, cap. iii, vers. 12.

DOMINUS DIXIT AD ME: ASCEND SUPER TERRAM ISTAM, ET DISPERDE EAM. — Mentiatur superbis licentia regis. Nam Deum non voluisse per Semnacherib perdere Jerusalem, sed potius perdere ipsum Semnacherib, patet ex eventu: potuit tumulare Deus, ut Semnacherib eos invaderet, puniret et affligiret, idque vel per se, vel per prophetam Isaiam revealare. Vide Can. XXV.

11. UR COMEDANT STERCORA. — q. d. Judei a me brevi tam etiam obsidebuntur, eoque penuria rediguntur, ut cogant columbinis, quin et humitas excrementa vesici. Ita S. Hieronymus, Cytilinus, Theodoreus (1).

12. ET BIRANT URINAM PEDUM SUORUM. — Hebrei, aquam pedum suorum, Ita Hebrei modeste et honeste vocant urinam, quod ad pedes defuat: sicut aqua capituli, sunt laevynæ, Jerem. ix, 1. Sic Hebrei dicunt: Dux de inter pedes ejus, id est de genitalibus, quod Noster verit, « de femore ejus, » scilicet prodens et genitus, Genes. xlxi, 10. Ita Forerius.

13. CONFIDIS SUPER BACULUM ARUNDINEUM, — super Agyptum. Albidus ad arundines que abundant ibi in ripa Nil, q. d. Sicut arundo infirmior est, quam ut et incumbentem sustineat, ut potius numerum se apprehendens compungat et perforet: ita erit et Iudea Agyptus, ejusque copia et auxilium quod promittit.

14. NONNE IPSE EST, CUJUS ABSTULIT EZECHIAS EX CELIS? — Calumniator Rabsaces Ezechiam: vitio enim ei veritus quod erat laudi dandum; nam ex celis auferri jussaret Deus: sed forte hoc ignorabat Rabsaces. Quod si verum est, docet nos ipse, licet infidelis, idem quod Senecca, scilicet:

« Deum obsequio in rebus prosperis nobis conciliandum, non criminibus irritandum, ut in adversis cum fiducia invocatus adesse velit. »

15. FACITE MECUM BENEDICTIONEM — non activam (hanc enim homo arrogans contemebat: nec enim optabat a Iudeis benedicci), sed passivam. q. d. Foresius vos mihi, itaque gratiam et beneficium meanum vobis conciliare, ut in vos benignus et beneficius sim. Unde Septuaginta vertunt, si willis benedicci; et Noster, IV Reg. xviii, 31, vertit: « Facite mecum quod vobis est utile; » et Leo Castrius: Facite, inquit, mecum benedictionem, scilicet prolixi, et in commodum vestrum, q. d. Ita facite mecum vos mihi subdendo, ut inde vobis accedit benedictio, id est beneficium mea. His sensus est genuinus. Servitatem, que per se odiosus

16. FACITE MECUM BENEDICTIONEM — non activam (hanc enim homo arrogans contemebat: nec enim optabat a Iudeis benedicci), sed passivam. q. d. Foresius vos mihi, itaque gratiam et beneficium meanum vobis conciliare, ut in vos benignus et beneficius sim. Unde Septuaginta vertunt, si willis benedicci; et Noster, IV Reg. xviii, 31, vertit: « Facite mecum quod vobis est utile; » et Leo Castrius: Facite, inquit, mecum benedictionem, scilicet prolixi, et in commodum vestrum, q. d. Ita facite mecum vos mihi subdendo, ut inde vobis accedit benedictio, id est beneficium mea. His sensus est genuinus. Servitatem, que per se odiosus

17. LIQUET UT TOTA HISTORIA ANTIQUA, ARTEM URBIALEM PER OBEDIENDUM EXPUGNANDARUM A POPULIS VETERIBUS MINUS EXCUTIAM FUSSSE; HINC SEPE HISCUNT IN MUNITIONES URBUM OBEDIENDUM PER PLURES ANNOS. SIT SAMARIA PER TRIENNIA VIM SALMANASARIS SUSTINUIT, ET TANTUM FERE TEMPORIS HIEROSOLYMARUM URBS NOBUCHADNEZERUS DOLUIT.

(1) Lique ut tota historia antiqua, artem urbiam per obediendum expugnandarum a populis veteribus minus excutiam fuisse; hinc sepe hiscunt in munitiones urbium obediendum per plures annos. Sit Samaria per triennia vim Salmanasaris sustinuit, et tantum fere temporis Hierosolymorum ursus Nobuchadnezerus doluit.

erat, benedictionis nomine legit, ut magis ad se alliciat, ita facit et demon.

Secundo. Forerius a benedictionem, • inquit, id est copiam, largitatem, q. d. Ne sit erga me parci, sed magnifico a liberaliter mecum agere, nempe sine timore, fidenter ad me egredimini; vestri curam mihi meque fidel credentes: quod si feceritis, comedet quisque, etc., id est manebitis rerum vestiarum domini, libere rura vestra a libitis, carpatisque ficus, uvae, et fructus vestros, meque pro hoste patrem et tutorem experiemini.

Tertio, alii, q. d. Gratificamini mihi in hac re (1).

(1) Vers. 17. • Donec veniam, et tollam vos ad terram

Scissi vestibus, — tum ob blasphemiam Rabsacis, ut hoc ritu se eam detestari ostenderent, tum ut moerorem et luctum ob ruinam Rabsacis, et periculum urbi imminens testarentur.

que est ut terra vestra, terram framant et vini, terram panum et vinearum. • Solebant antiquis temporibus populi victi a victoribus translocari, sive mitti in colosias; jubebantur etiam sedes inter se permutare secundum id quod Hostius fixit apud Herodotum (lib. II, cap. iii), regem barium constituisse Phenices sedibus suis amotos in Ionia transire, et Iones in Phenicien. Id dicebatur *parthenopis*, et transmigratio ipsa *parthenopis*. Ratio erat, et populi faciliter retinenerunt in obscuris. Fuit etiam moris Romani (Suetonius, De Augusto, cap. xxi), Suevos et Sicambros deditos se traduxisse in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. (Ex Rosemannu.)

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechias nuntiat Isaiae minas et blasphemias Rabsacis : Isaiae, vers. 6, jubet eum bono esse animo, nec timeat Assyrium quem Deus casurus sit. Secundo, vers. 9, Sennacherib illeus contra Etiopias, rursum mittit minaces litteras ad Ezechiam, ut se dedat, nec speret Dei opere se manus ejus evasurum. Hinc tertio, Ezechias, vers. 14, has litteras in templo Deo offert, oratque ut sue et populi causa succurrat. Unde quartio, vers. 21, nomine Dei Isaiae cum rursum metu liberat, et blasphemias Sennacherib increpat, omniaque ei adversa predicti, ac, vers. 30, dat signum, scilicet annorum ad tres annos. Deinde, vers. 36, Angelus cedit castro Sennacherib, qui fugiens a suis occiditur.

1. Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in dominum Domini. 2. Et misit Eliacim, qui erat super dominum, et Sobram scribam, et seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam filium Amos prophetam, 3. et dixerunt ad eum : Hec dicit Ezechias : Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemie, dies hec : quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi. 4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum Dominum suos ad blasphemandum Deum viventem, et exprobandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus : leva ergo orationem pro reliquis, quae reporta sunt. 5. Et venerunt servi regis Ezechia ad Isaiae, 6. et dixit ad eos Isaiae : Hec dicit Dominus vestro : Hec dicit Dominus : Ne times a facie verborum, quae audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. 7. Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur ad terram suam, et corrue eum faciam gladio in terra sua. 8. Reversus est autem Rabsaces, et inventus regem Assyriorum preliahem adversus Lobnam. Audierat enim quia prefectus esset de Lachis, 9. et audivit de Tharaca rege Etiopia, dicentes : Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens : 10. Hec dicit Ezechias regi Iudea, loquentes : Non te decipiat Deus tuis, in quo confidis, — iecens : Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum. 11. Ecce tu audisti omnia, quae fecerunt reges Assyriorum omnibus terris quas subverterunt, et tu poteris liberari? 12. Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam, et Haram, et Beseph, et filios Eden, qui erant in Thalassar? 13. Ubi est rex Enath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ama et Ava? 14. Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in dominum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino. 15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens : 16. Domine exercituum

Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnum terrae, tu fecisti celum et terram. 17. Incлина, Domine, aurem tuam, et audi; aperi, Domine, oculos tuos, et vide, et audi omnia verba Sennacherib, que misit ad blasphemandum Deum viventem. 18. Vere enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones eas. 19. Et dederunt deos earum igni : non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignorum et lapidis : et communiquerunt eos. 20. Et nunc, Domine Deus noster, salve nos de manu ejus : et cognoscant omnia regna terrae, quia tu es Dominus solus. 21. Et misit Isaiae filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hec dicit Dominus Deus Israel : Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum : 22. hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum : Despexit te, et subsannavit te, virgo filia Sion : post te caput movit, filia Jerusalem. 23. Cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israhel. 24. In manu servorum tuorum exprobrasti Dominum : et disti : In multitudine quadrigram mearum ego ascendit altitudinem montium, juga Libani : et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abies illius, et introibo altitudinem summatis ejus, saltum Carmeli ejus. 25. Ego fodii, et bibi aquam, et exsiccavi vestigia pedis mei omnes rivos aggerum. 26. Numquid non audisti, que olim fecerim ei? Ex diebus antiquis ego plasmavi illud; et nunc adduxi : et factum est in eradicationem collum compugnantium, et civitatum munitarum. 27. Inhabitatores earum brevita mano contremuerunt, et confusi sunt; facti sunt sicut scenum agri, et gramen pascuae, et herba tectorum, quae exaruit antequam maturaresceret. 28. Habitacione tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me. 29. Cum fureres aduersum me, superbia tua ascendit in aures meas : ponam ergo circulum in naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam, per quam venisti. 30. Tibi autem hoc erit signum : Comede, hoc anno, que sponte nascentur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminare, et metite, et plantate vincas, et comedite fructum earum. 31. Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum : 32. quia de Jerusalem exibunt reliquia, et salvatio de monte Sion : zelus Domini exercituum faciet istud. 33. Proprieta hæc dicit Dominus de rege Assyriorum : Non intrabit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem. 34. In vi qua venit, per eam revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus : 35. Et protegum civitatem istam, ut salvem eam propter me, et propter David servum meum. 36. Egressus est autem Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes, cadavera mortuorum. 37. Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Nineve. 38. Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelch et Sarasar, filii ejus percutserunt eum gladio : fugeruntque in terram Ararat, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

4. OBVOLUTUS EST SACCO, — cilicio. Illo enim erat habitus pueritatem, et vestis ligamentum. Vide dicta Gen. xxxviii, 34. Porro saccus hic vel erat ad nudum carnem, vel super alias vestes, ut Roma in Quadragesima multi saccos vestibus superinducunt (1).

(1) Si queritur quomodo Ezechias, universaque populisticae favore percusso erant auditus minuciosus Sennacherib interpellata ionibus, cum tamen repetitus vienus, hunc regi cladem infligendam Isaiae predixisset, respondi potest primo, his prophetis aliquibus annis ante Judæa occuperationem editis in oblivionem forsan plurimi venisse; secundo, Isaiae nunquam Sennacherib nomine proprio designasse, unde dubium esse poterat an ad illum regem

3. DIES TRIBULATIONIS, ET CORREPTIONIS, ET BLASPHEMIE. — Primo, S. Hieronymus et San. hec tribulationem referunt ad populum, correptionem ad

ista vaticinia referenda erant, oī in ijs quod Isaiae sermoni aliis internata erant vaticinia, sive de Messia, sive de Iudeis populi vicinianumque gentium fatis; tertio Prophetam aperte equidem quae præcepit Assyris in iherusalem manebant, Judæis nonnisi generatum cogitatione fuisse, quin eam ministratum scrutari possit. Hec Bertharius. Que nobis non sat probata videtur, ut ratione dent terroris populi ipsiusque regis aliunde tanta fide et pietate praediti, ut dicatur præ nimia formidatione ab Assyriorum exercitu appropinquante omnes animo concidisse.